

TÜRKİYE'DE BELEDİYE BAŞKANLARININ PROFİLİNİ ELİT TEORİLER ÜZERİNDEN TARTIŞMAK

DISCUSSING THE PROFILE OF MAYORS IN TURKEY THROUGH ELITE THEORIES

Öz

Türkiye'de yerel siyasetin en önemli aktörlerinin başında belediye başkanları gelmektedir. Belediye başkanlarının çoğunlukla hangi demografik özelliklere sahip olduğuna dair literatürdeki çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmanın amacı; Türkiye'de 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri sonrasında seçilerek göreve gelmiş büyükşehir belediye başkanları, büyükşehir ilçe belediye başkanları ile il ve ilçe belediye başkanlarının demografik özelliklerini elit teorileri çerçevesinde değerlendirmektir. Belediye başkanlarına dair demografik veriler Yüksek Seçim Kurulu'nun 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimi istatistiklerine dayanılarak elde edilmiştir. Çalışma nicel yöntem kullanılarak hazırlanmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun Açık Veri Portalı'ndan elde edilen 30 büyükşehir belediye başkanlığı ile toplamda 973 il ve ilçe belediyesine ait cinsiyet, öğrenim durumu ve yaş bilgileri kodlanarak SPSS 27 Paket Programı ile analiz edilmiştir. Programda yüzde ve frekans dağılımı ile Ki-kare testlerinden yararlanılmıştır. Sonuçlar; belediye başkanlarının %92,8'inin erkek, %68,3'ünün üniversite mezunu ve çoğunluğunun 45-54 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Kadın ve gençlerin temsili oldukça düşük seviyede kalmıştır. Büyükşehirlerde eğitim seviyesinin daha yüksek olması, kentleşmenin yönetici profilleri üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından önemlidir.

Sezgin SEZGİN *

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

E-posta/E-mail: sezgin_sezgin@hotmail.com

Orcid: 0000-0002-6625-3997

Başvuru/Submitted: 29.12.2024

Kabul/Accepted : 06.02.2025

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset, Belediye Başkanları, Elit Teorileri, Türkiye.

Abstract

Mayors are among the most important actors of local politics in Turkey. Studies in the literature on the demographic characteristics of mayors are quite limited. The aim of this study is to evaluate the demographic characteristics of metropolitan mayors, metropolitan district mayors, provincial and district mayors who were elected after the March 31, 2024 General Elections in Turkey within the framework of elite theories. Demographic data on mayors were obtained based on the statistics of the Supreme Electoral Council for the March 31, 2024 General Election of Local Authorities. The study was prepared using quantitative methodology. The gender, education level and age information of 30 metropolitan mayors and 973 provincial and district municipalities obtained from the Open Data Portal of the Supreme Board of Elections were coded and analyzed with the SPSS 27 Package Program. Percentage and frequency distribution and Chi-square tests were used in the program. The results show that 92.8% of the mayors are male, 68.3% are university graduates and the majority of them are between the ages of 45-54. The representation of women and youth remained at a very low level. The fact that the level of education is higher in metropolitan areas is important in terms of revealing the impact of urbanization on executive profiles.

Keywords: Local Governments, Local Politics, Mayors, Elite Theories, Turkey.

Giriş

Yerel yönetimler, demokrasinin en temel ve en görünür düzeyde işlediği yönetim birimleridir. Bu yönetim düzeyi, bireylerin siyasal katılımını doğrudan etkileyen, toplumsal hizmetlerin dağıtımını yönlendiren ve halkın taleplerine daha hızlı yanıt verebilen bir yapı sunmaktadır. Türkiye’de yerel yönetim birimlerinden olan belediyelerin başında belediye başkanları yer almakta ve bu pozisyondaki bireyler, sadece yerel hizmetlerin sunulmasında değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal temsiliyetin sağlanmasında da kritik bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda belediye başkanlarının sosyo-demografik profilleri, eğitim seviyeleri, cinsiyetleri ve yaş grupları gibi özellikleri, yerel yönetimlerde kimlerin söz sahibi olduğu sorusuna yanıt vermektedir. Bu çalışma, Türkiye’de belediye başkanlarının profillerini elit teorileri çerçevesinde analiz ederek, yerel yönetimlerdeki temsilin niteliğini ve eşitsizliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Elit teorileri, toplumu yöneten azınlığın nasıl oluştuğunu, hangi özellikleri taşıdığını ve bu elitlerin iktidar mekanizmalarını nasıl sürdürdüğünü açıklayan yaklaşımlardır. Yönetici sınıfın doğası, seçilme süreçleri ve iktidar ilişkileri, elit teorilerinin temel inceleme alanları arasında yer almaktadır. Klasik elit teorisi, toplumsal eşitsizliklerin kaçınılmaz olduğunu ve yönetimin daima küçük bir seçkin azınlık tarafından yürütüldüğünü savunurken; demokratik elit teorisi, bu elitlerin halkın oyları ile seçilerek meşruiyet kazandığını ileri sürmektedir. Neoklasik elit teorisi, modern toplumlarda bilgiye ve uzmanlığa dayalı elitlerin ön plana çıktığını vurgularken; çoğulcu elit teorisi, gücün farklı gruplar arasında dağıldığını ve karar alma süreçlerine çeşitli baskı gruplarının dahil olduğunu savunmaktadır. Türkiye’de yerel yönetimlerde belediye başkanlarının profilleri bu teoriler ışığında değerlendirildiğinde, temsil ve eşitlik açısından önemli bulgular görülmektedir.

Türkiye’de belediye başkanlarının profilleri incelenirken Yüksek Seçim Kurulunun Açık Veri Portalında sunduğu cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi gibi faktörler ele alınmıştır. Özellikle 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimi sonuçlarına göre, belediye başkanlarının büyük bir kısmının erkek, yükseköğrenim mezunu ve orta yaş grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınların ve gençlerin yerel yönetimlerdeki temsili ise oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum, demokratik temsilin yalnızca seçimlerle sağlanmadığını; aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği, fırsat eşitliği ve gençlerin katılımı gibi unsurların da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Çalışmanın temel amacı, bu demografik eğilimlerin elit teorileri bağlamında analiz edilmesi ve yerel yönetimlerdeki temsilin sosyolojik temellerinin incelenmesidir.

Çalışmanın yöntemi, Yüksek Seçim Kurulunun (YSK) 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimi verilerine dayanmaktadır. Türkiye genelindeki büyükşehir, il ve ilçe belediyelerine ait istatistikler, cinsiyet, eğitim ve yaş değişkenleri üzerinden değerlendirilmiştir. Veriler, SPSS 27 programında analiz edilerek yüzde, frekans dağılımları ve Ki-kare testleri kullanılmıştır. Bu kapsamda, belediye başkanlarının sosyo-demografik özellikleri ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuş ve bu özelliklerin elit teorileri ile nasıl örtüştüğü tartışılmıştır. Araştırmanın en önemli sınırlılığı, belde belediye başkanları, belediye meclis üyeleri ve muhtarlar gibi diğer yerel yönetim temsilcilerinin analiz kapsamı dışında tutulmuş olmasıdır. Ancak mevcut veriler, belediye başkanları özelinde yeterli bir örneklem sunarak kapsamlı bir değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır.

Çalışma üç temel başlık üzerinden ele alınmıştır. İlk bölümde elit teorilerine ilişkin kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın yöntemine ve sınırlılıklarına ilişkin değerlendirmede bulunulmuştur. Üçüncü bölümde belediye başkanlarının demografik özelliklerinden elde edilen bulgular önce tek tek, daha sonra elit teorileri perspektifinde incelenmiştir.

1. Elit Teorileri

Elit kavramı, literatürde tek bir tanımla sınırlandırılmamış olmakla birlikte, sosyal bilimlerde genellikle herhangi bir olumlu ya da olumsuz anlam yüklemeyen, toplumu yöneten azınlığı tanımlamak için kullanılmaktadır. Tarih boyunca krallar, aristokratlar, din adamları ve diğer alanlarda otorite sahibi kişiler bu gruba dâhil edilmiştir (Alberino, 2007:65).

Elit kavramı, herhangi bir değer yargısı içermeyen, tamamen nötr bir terimdir. Başka bir deyişle, sosyolojik bağlamda elit ya da seçkin olmak, olumlu ya da olumsuz bir nitelik taşımamaktadır. Bu minvalde elit; en zeki, en yetenekli, en donanımlı, en ahlaklı veya en üstün anlamına gelmemektedir. Elit olarak tanımlanan bir kişi, bu özelliklere sahip olabilir, bu özelliklerin yalnızca bir kısmını barındırabilir ya da hiçbirine sahip olmayabilir (Arslan, 2005:167).

Elit kavramı, yeni bir olgu olmamakla birlikte, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren teorik çerçevede daha yoğun bir şekilde ele alınmıştır. Antik Yunan döneminde, özellikle Platon ve Aristoteles'in eserlerinde öne çıkan bu kavram, on dokuzuncu yüzyılda önde gelen İtalyan düşünürler olan sosyolog Vilfredo Pareto ve siyaset bilimci Gaetano Mosca tarafından siyaset sahnesine taşınmıştır. Ayrıca Robert Michels, Harold Lasswell, James Burnham, C. Wright Mills ve Ortega Gasset gibi sosyal bilimciler, bu teoriyi sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yönlerden incelemişlerdir. Bunun yanında, Karl Mannheim, Anthony Downs ve Joseph Schumpeter gibi teorisyenler, elit teorisini farklı siyasi sistemler kapsamında daha farklı açılardan ele almışlardır (Vergara, 2013:32).

Toplumsal ve siyasal yaşamı açıklamaya yönelik teorilerin, ortaya çıktıkları toplumsal ve siyasal tarih bağlamından bağımsız şekilde incelenemeyeceği genel olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, "Elit Teorisi"nin de belirli bir tarihsel bağlam içinde değerlendirilmesi gereklidir. Elit Teorisi hakkında en yaygın görüş, bu teorisin Marksizmin "sınıf çatışması" kuramına bir alternatif olarak geliştiği ve toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin temelinde sınıfsal olmayan bir ayrışmayı vurgulamak amacıyla şekillendiği yönündedir (Bottomore, 1997:19-23).

Elit kavramı ve elit teorisi, tarihsel süreç içinde farklı düşünürler tarafından çeşitli açılardan ele alınmış ve toplumsal yapıyı anlamlandırmada önemli bir analiz aracı olarak kullanılmıştır. Kavramın nötr bir anlam taşıdığı vurgulansa da, pratikte elitlerin kimlerden oluştuğu ve nasıl belirlendiği konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, elitlerin toplum üzerindeki etkileri ve iktidarın el değişim süreçleri konusunda farklı bakış açıları geliştirilmiştir. Bu bağlamda, elit teorisi, sadece sosyolojik ve siyasal analizlerde değil, aynı zamanda günümüz dünyasında iktidar yapılarının anlaşılması açısından da önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Elit teorileri, ortaya çıkışından günümüze kadar çeşitli dönüşümler geçirmiş ve farklı biçimlerde ele alınmıştır. Elit teorileri literatüründe başlıca; Klasik (Seçkinci) Elit Teori, Demokratik Elit Teori, Neoklasik Elit Teori ve Pluralist (Çoğulcu) Elit Teorisi yaklaşımları öne çıkmaktadır.

1.1. Klasik (Seçkinci) Elit Teori

Klasik elit teorisyenleri, tarih sahnesinde yer alan tüm toplumların özelliklerinin çeşitlilik göstermekle birlikte ortaklaştıkları noktanın küçük bir azınlık tarafından idare edilmeleri olduğunu öne sürmektedir (Kurtbaş, 2017:394). Başta gelen temsilcileri; Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca ve Roberto Michels'tir. Pareto, Mosca ve Michels'e göre demokrasi, ideal anlamda hayata geçirilmesi mümkün olmayan bir hayal ürününden ibarettir. Toplumların yönetimi, daima seçkin bir azınlıkça kullanılmaktadır (Heywood, 2014:115). Dolayısıyla yönetimdeki elitler bir süreklilik hali içerisinde yer almaktadır.

Gaetano Mosca'ya göre yönetici elit sınıf içerisinde yer alabilmek için birtakım özelliklere sahip olmak gerekmektedir. Bu özellikler başlıca; ırk, soy, aile, eğitim, entelektüel olma ve askerî başarı elde etmedir (Kapani, 2004:114). Mosca, elitlerin en önemli güç kaynakları arasında bilginin önemini özellikle vurgulamaktadır. Bilgi sahibi insanlar, zaman ilerledikçe servetten veya soydan kaynaklı elitler kadar ilerleme kaydedecek ve yönetici elit pozisyonuna yerleşecektir (Meisel, 1962:50). Dolayısıyla eğitim düzeyi, elit olabilmek açısından oldukça önemlidir.

Mosca'ya göre iktidar, kontrol edebildiği toplumsal güçler ölçüsünde güçlüdür. Bu nedenle, toplumsal güçler aynı zamanda iktidarın bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun derinliklerine işlemiş bu güçlerin denetimi ve hakimiyeti, elitlerin kendilerini sürekli yenileyebilmesinin de temel koşullarından biri olarak kabul edilmektedir (Arslan, 2015:86).

Klasik elit teorisinin eşitsizliğe dair önkabulü bulunmaktadır. Toplumların hiçbirinde siyasal güç aygıtlarından toplumdaki tüm bireylere eşit miktarda pay verilmemektedir. Dolayısıyla böyle bir durumda eşitsizlik tartışmasız biçimde ortaya çıkmaktadır. Seçkin teoriyenler, toplumdaki söz konusu eşitsizlik halinin kaldırılmasının da zor olduğunu altını çizmektedir (Çeğin, 2018:175).

Klasik elit teoriyenlerinin üzerine uzlaştıkları çeşitli noktalar bulunmaktadır. Öncelikle tüm toplumlarda bir eşitsizlik hali vardır. Bu eşitsizlik hali beraberinde sınıflaşmayı getirmektedir. Toplumdaki elitler, iktidarlarını sürdürebilmek için birlik halinde hareket ederler. Söz konusu birliktelik, onların elit hallerini sürekli kılar. Ayrıca toplumdaki elitler, toplumun diğer kesimlerinden ayrı olarak özerk bir yapıdadır (Akgün, 2010:25-26).

Klasik elit teoriyenlerinin ortak noktalarından biri olan elitlerin sürekli olması oldukça önemlidir. Elitler belirli bir döneme ya da zamana ait değillerdir. Toplumlarda elitler her zaman için var olmuştur (Kapani, 2004:118). Kadınların, gençlerin ve belirli eğitim düzeyi altındaki kişilerin yönetimlerden dışlanması; belirli özellik ve niteliklerdeki kişilerin yönetici elitliğini sürekli bir biçimde ellerinde bulundurduklarını göstermektedir.

1.2. Demokratik Elit Teori

Demokratik elit teorisinin öncüleri olarak Max Weber, Gaetano Mosca, Joseph Schumpeter ve Raymond Aron gibi isimler kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın en önemli savunusu, elitlerin hükümetten ve diğer elit gruplarından bağımsız hareket edebilmesidir. Ancak bu bağımsızlığın mutlak değil, belirli sınırlar içinde, göreceli bir özerkliğe sahip olduğunu belirtmek gerekir. Özgür seçimler ile ifade ve örgütlenme özgürlüğü gibi unsurlar, yalnızca demokrasinin temel bileşenleri olarak değil, aynı zamanda elitlerin bu özerkliğini korumada da önemli bir rol oynamaktadır (Oyen, 1990:114).

Demokratik elit teori kuramına katkı olarak Eva Etzioni tarafından demo-elit kuram geliştirilmiştir. Elit kavramının toplumda sıkça yanlış anlaşıldığını öne süren bu kuram, elitlere yönelik basitleştirilmiş bir düşünce yapısının hâkim olduğunu savunur. Böylesi bir yanlış algı, toplumun yapısını da basit bir çerçevede değerlendirmeye yol açmaktadır. Söz konusu kuram, toplumun iktidar yapısını üç temel kategoriye ayırarak ele alır: elitler, toplum ve alt elitler. Alt elitler, toplum ile elitler arasında bir köprü görevi üstlenir. Güç bakımından elitlerden daha zayıf, ancak toplumdaki daha güçlü bir konumda bulunan alt elitler, gelecekte yönetici pozisyonlarına geçebilecek potansiyele sahiptir. Alt elitlerin varlığı, elitleri 'anahtar elit' olarak tanımlamayı mümkün kılar. Bu bağlamda toplum, önemli bir unsur olarak değerlendirilir ve elitlerin varlığının temel nedeni olarak kabul edilir. Elitler, toplumun desteği olmadan hedeflerine ulaşma imkânına sahip değildir (Arslan, 2007:27).

Demokratik elit teorisinde eşitlik kavramı vazgeçilmez öneme sahiptir. Fakat teoriye göre eşitlik kavramı, gücün toplumun tüm bileşenleri arasında eşit bir şekilde dağılımını ifade etmez.

Gücün eşit bir biçimde dağıtılmasından ziyade güce ulaşabilmek için toplumun bileşenleri arasındaki fırsat eşitliğinin tesis edilmesi daha fazla önem taşımaktadır (Bachrach, 1967:97-98). Buradaki fırsat eşitliği, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, özgür seçimler gibi demokrasinin temel ilkeleri ile özdeşleştirilmiştir. Halkın karar alma süreçlerine aktif biçimde katılması da fırsat eşitliğinin daha adil sağlanabilmesi açısından önemlidir (Şeker ve Orhan, 2024:719).

Demokratik elit teorisine göre iktidar koltuğu, iktidara gelmek isteyen toplumun tüm kesimlerine açıktır. İktidara gelebilmek için toplumdaki siyasal elitler arasında yarış vardır. Bu siyasal elitler toplumda çok sayıdadır ve fazlasıyla bölünmüştür. Halk, çok sayıdaki ve bölünmüş siyasal elitlerden birini seçmek suretiyle iktidara getirir. Seçimle göreve gelen siyasal elitler, kendilerini seçen halka karşı sorumludur. Belirli periyotlarda gerçekleştirilen seçimler aracılığıyla halk, kendilerinden hesap sormaktadır (Kapani, 2004:123).

1.3. Neoklasik Elit Teori

Neoklasik elit teori, klasik elit teori ile benzer özellikler sergilemektedir. Klasik elit teoriden daha sonra geliştirildiği için farklı olarak değerlendirilmektedir. Diğer elit kuramları ile kıyaslandığında tek bir öncüsünün oluşu ve kuramın Amerika’dan örneklerle geliştirilmesi neoklasik elit teoriyi farklı kılmaktadır. Teorinin öncü ismi C. Wright Mills’tir (Erol, 2023:50).

Mills’e göre elit kavramı iki değişkene bağlıdır: toplumdaki egemen kurumları elde tutmak ve toplumdaki üst katmanlardan birine üye olmak. Sanayileşmiş toplumlarda egemenliği elinde bulunduran üç egemen kurumdan söz etmek mümkündür: Askerî elitler, ticari elitler ve siyasi elitler. Her üç egemen kurumun da hiyerarşisinin en üstünde yer alanlar “iktidar eliti” olarak adlandırılır. İktidar eliti, her ne kadar egemen sınıf olmasa da çıkarları, toplumsal kökenleri ve dünyaya bakışları çerçevesinde aralarında bir dayanışma oluştururlar. Böylece toplumlarda iktidar, iktidar eliti çevresinde toplanmakta ve toplumun diğer kesimlerinin karar alma mekanizmalarına katılımı gitgide zorlaşmaktadır (Mills, 1974:4).

İktidar elitleri, egemen kurumlarda hiyerarşinin üst basamaklarını ellerinde tutan, zapt eden kişilerdir. Amerikan toplumundaki üç egemen kurumun karşılığı; “Capitol”, siyasal liderleri; “Pentagon”, askerî liderleri; “Wall Street”, büyük şirketlerin yöneticilerini sembolize etmektedir. Dolayısıyla Amerikan toplumundaki siyasi elitler, bu grupların ellerindeki güçten dayanaklarını almaktadır (Kapani, 2015:136).

1.4. Plüralist (Çoğulcu) Elit Teori

Plüralist elit teorisi, kaynağını liberal felsefeden almaktadır. Temel düşüncesi toplumdaki baskı gruplarının çok sayıda olmasına dayanan plüralist teoriye Dahl, Lindblom, Riesman, Galbraith gibi düşünürler katkı sağlamıştır. Teorinin sofistike hale gelmesi ise Truman, Bealey, Polsby ve Sartori tarafından yapılan katkılarla gerçekleşmiştir (Arslan, 2003:116). Çoğulcu elitist teori, demokrasiyi çoğunluğun yönetimi çerçevesinde ele alırken, bu kavrama yüzeysel bir bakış açısıyla yaklaşmamaktadır. İlk bakışta elitizmden uzak gibi görünse de, teori aslında seçkinlerin yönetimini kabul etmektedir. Plüralist elitizm anlayışına göre, yönetim çoğunluk tarafından belirlenen seçkinler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda toplum, kendisini yönetecek elitleri seçen bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Turhan, 1991:33).

Plüralist elit teori bağlamında demokrasi, çoğunluğun yönetimini merkeze almaktadır. Bu teori kapsamındaki çoğunluğun yönetimi, toplumun kendisini yönetmesi için elitleri seçmesi olarak ifade edilmektedir (Turhan, 1991:33). Plüralist teoriye göre gücün kendisi, baskı grupları arasında dağılmıştır. Tek bir belirleyici gruptan söz etmek mümkün değildir, baskı gruplarının karar alma süreçleri üzerinde az veya çok bir şekilde etkisi vardır. Karar veren durumdaki hükümetin gücü, diğer baskı gruplarınca sınırlandırılmaktadır. Yöneticilerin gücünün farklı elit

gruplar ve halk tarafından sınırlandırılarak kontrol edilebileceği görüşü hakimdir (Arslan, 2003:116).

Plüralist elit teori, var olandan ziyade bir ideale vurgu yapmaktadır. Eşitlik, gücün tüm baskı grupları arasında paylaşılması, vatandaşların karar alma süreçlerine etkin katılımı gibi arzu edilen ancak gerçekleşmesi de bir o kadar zor fikirler üzerinde yoğunlaşırlar. Arslan (2005:165) plüralist elit teoriiyi “bir realite olmaktan öte, bir mitoloji” olarak değerlendirmiştir.

Elit teorileri, toplumsal yapı ve siyasal iktidarın işleyişini anlamlandırmada farklı perspektifler sunarak, yönetici sınıfların oluşumunu ve işleyişini çeşitli yönlerden ele almıştır. Klasik elit teorisi, yönetimin her zaman küçük bir azınlığın elinde olduğu görüşünü savunurken, demokratik elit teorisi bu süreci seçimler ve rekabet aracılığıyla daha dinamik bir çerçevede değerlendirmiştir. Neoklasik elit teorisi, iktidar elitlerinin belirli kurumlar aracılığıyla toplumu yönlendirdiğini vurgularken, plüralist elit teorisi ise gücün farklı gruplar arasında bölündüğünü ve çeşitli baskı gruplarının karar alma süreçlerinde etkili olduğunu öne sürmüştür. Ancak her bir teori, elitlerin toplum üzerindeki etkisini açıklarken farklı öncüller ve sınırlılıklar içermektedir.

2. Yöntem

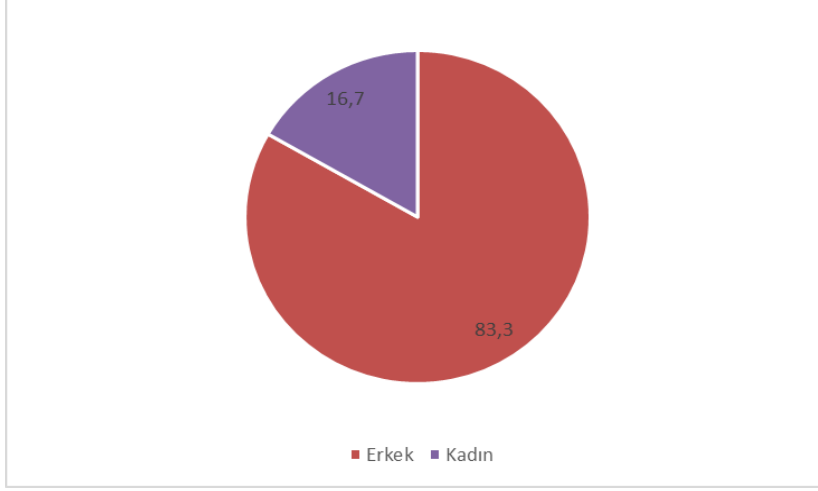
Veriler Yüksek Seçim Kurulu'nun 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimi istatistiklerine dayanılarak elde edilmiştir. Söz konusu verilerin tamamı 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimi sonuçlarına göre seçilmiş belediye başkanlarına ilişkindir. Seçim sonuçlarının ardından vefat eden, herhangi bir sebeple görevi boşalan veya yerine kayyım atanan belediye başkanları bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun Açık Veri Portalı'ndan elde edilen 30 büyükşehir belediye başkanlığı ile toplamda 973 il ve ilçe belediyesine ait cinsiyet, öğrenim durumu ve yaş bilgileri kodlanarak SPSS 27 Paket Programı ile analiz edilmiştir. Programda yüzde ve frekans dağılımı ile Ki-kare testlerinden yararlanılmıştır.

Araştırma 31 Mart 2024 tarihinde seçilen büyükşehir belediye başkanları ile büyükşehir ilçe belediyesi ile il ve ilçe belediye başkanlıklarına ait istatistiki verileri kapsamaktadır. Aynı seçimde seçilerek göreve gelmiş belde belediye başkanları, belediye meclis üyeleri, il genel meclis üyeleri ile muhtarlar çalışmasının en önemli sınırlılığını oluşturmaktadır. Belirtilen gruplardan belediye meclis üyelerine ait istatistiki veriler Yüksek Seçim Kurulu tarafından eksik yayınlanmakta, diğer gruplara ait veriler ise yayınlanmamaktadır. Ayrıca kodlamalarda yalnızca Yüksek Seçim Kurulu'nun açık erişime sunduğu kategoriler esas alınmıştır. Örneğin; eğitim durumuna ilişkin ortaokul/lise eğitim düzeyi birlikte ele alınmış, üniversite/yüksekokul eğitim düzeyleri de yine birlikte ele alınmıştır. Dolayısıyla bu kategorilerde yer alan belediye başkanlarının ortaokul mu lise mi yahut üniversite mi yüksekokul mu eğitim düzeylerine ilişkin bir yorum yapabilmek mümkün değildir. Ancak genel rakamlar üzerinden bakıldığında bu şekilde bir kategorileştirme de okuyucuya önemli bilgiler vermektedir.

3. Bulgular

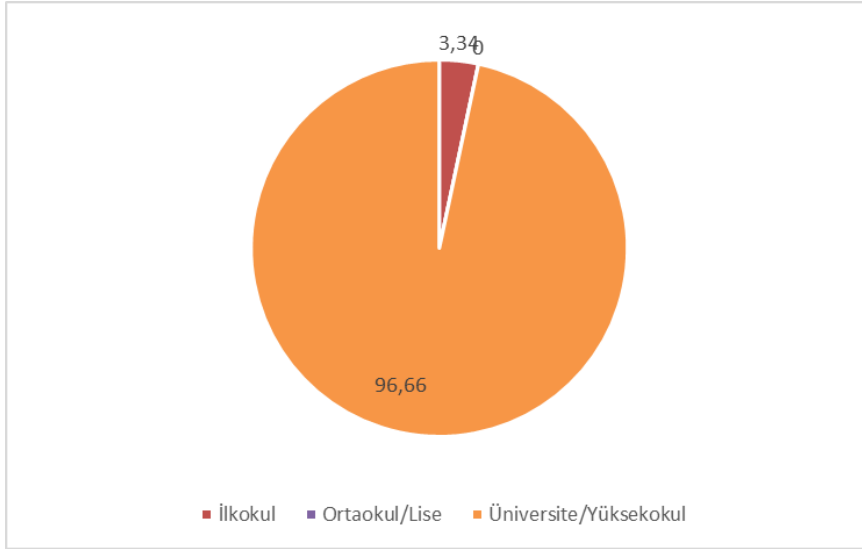
Grafik 1. Büyükşehir Belediye Başkanlarının Cinsiyet Dağılımı

Kaynak: YSK, 2024a.

Grafik 1’e göre Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde seçilen 30 büyükşehir belediye başkanından 25’i erkek, 5’i kadındır. Oransal açıdan bakıldığında büyükşehir belediye başkanlarının %83,3’ü erkek, %16,7’si kadındır. Aydın, Diyarbakır, Eskişehir, Gaziantep ve Tekirdağ Büyükşehir Belediye Başkanlıkları kadın siyasetçiler düzeyinde temsil edilmektedir. Türkiye’de yerel siyasette kadın temsiline yeterli düzeyde olmayışı, büyükşehir belediye başkanlığı düzeyinde de görülmüştür.

Grafik 2. Büyükşehir Belediye Başkanlarının Öğrenim Durumu Dağılımı

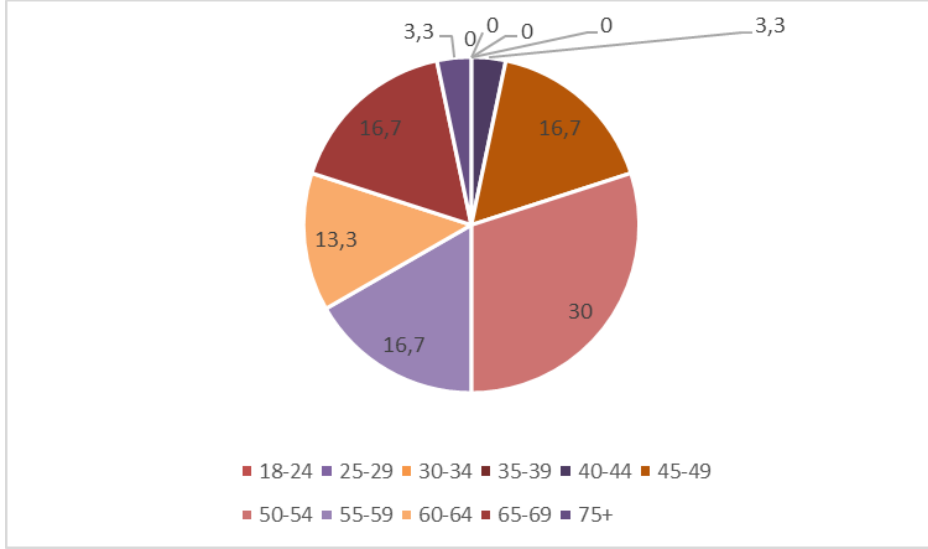

Kaynak: YSK, 2024a.

Grafik 2’ye göre Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde seçilen 30 büyükşehir belediye başkanının 29’u üniversite/yüksekokul, yalnızca 1’i ilkokul mezunudur. Mardin Büyükşehir Belediye Başkanı dışındaki tüm büyükşehir belediye başkanları üniversite/yüksekokul eğitim düzeyine sahiptir. Ortaokul/lise mezunu büyükşehir belediye başkanı bulunmamaktadır. Bu durumda Türkiye’de büyükşehir belediye başkanı olabilmek için eğitim düzeyinin önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca büyükşehir belediyelerinin il belediyelerine kıyasla daha kentleşmiş alanlar

oldukları göz önüne alınırsa kentleşmenin yüksek olduğu yerlerde seçilen siyasilerin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna da varılabilir.

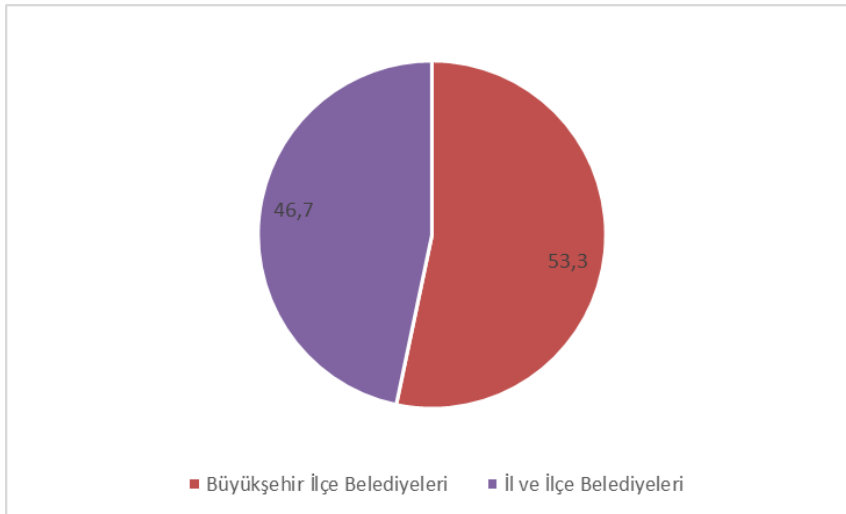
Grafik 3. Büyükşehir Belediye Başkanlarının Yaş Grubu Dağılımı

Kaynak: YSK, 2024a.

Grafik 3'te 31 Mart 2024 tarihinde seçilen büyükşehir belediye başkanlarının yaş grubu dağılımları gösterilmiştir. Grafiğe göre büyükşehir belediye başkanlarının %30'unun 50-54 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Büyükşehir belediye başkanları içerisinde en düşük yaş aralığına sahip belediye başkanı 40-44 ile Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı, en yüksek yaş aralığındaki belediye başkanı ise 75+ ile Mardin Büyükşehir Belediye Başkanı'dır. Yaş grubu dağılımlarına bakıldığında büyükşehir belediye başkanlarının yaş ortalamasının il ve ilçe belediye başkanlarına kıyasla oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Büyükşehir belediye başkanlarının yaş grubu dağılımları, yaş faktörünün büyükşehir belediye başkanlığında etkili olduğunu göstermektedir. Gençlerin büyükşehir belediye başkanlığı düzeyindeki temsili söz konusu değildir.

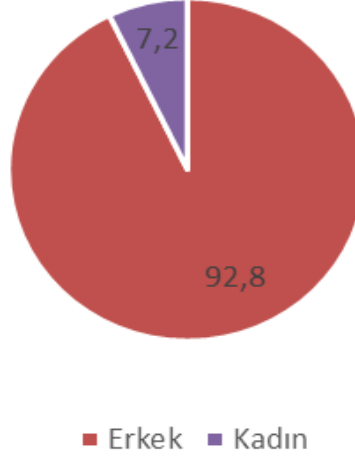
Grafik 4. Büyükşehir ilçe belediyeleri ile il ve ilçe belediyelerinin statüsü

Kaynak: YSK, 2024b.

Grafik 4’e göre toplamda 973 belediyenin 519’u büyükşehir ilçe belediyesi iken 454’ü ise il ve ilçe belediyesi statüsüne sahiptir.

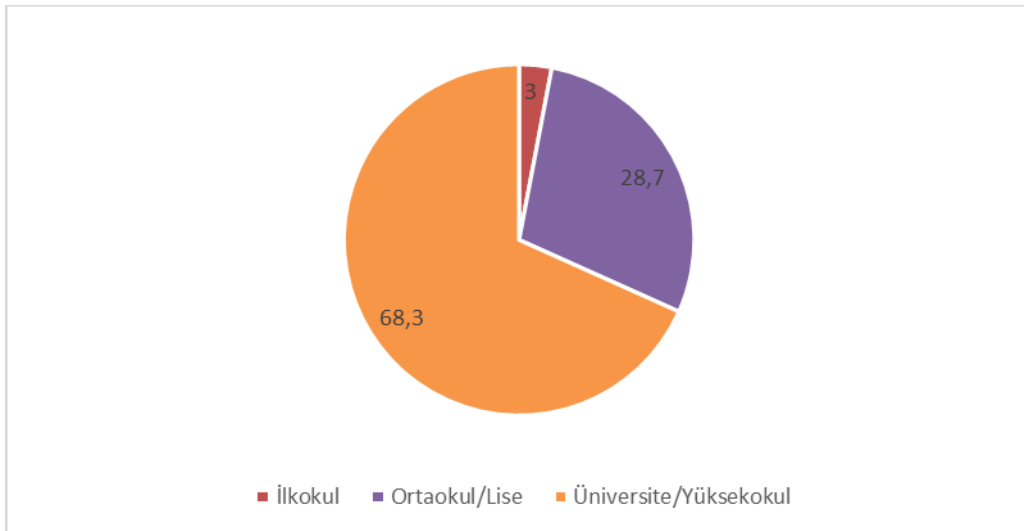
Grafik 5. Büyükşehir ilçe belediyeleri ile il ve ilçe belediye başkanlarının cinsiyet dağılımı

Kaynak: YSK, 2024b.

Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde seçilmiş 973 belediye başkanının 903’ü erkek, 70’i kadındır. Oransal açıdan bakıldığında Türkiye’deki erkek belediye başkanlarının oranının %92,8 olduğu görülürken kadın belediye başkanlarının oranı yalnızca %7,2’dir. 2000 sonrası yerel seçimlerde belediye başkanlığı düzeyinde kadın temsiline 2004 Yerel Seçimlerinde %0,56, 2009’da %0,92, 2014’te %2,86 ve 2019’da %2,95 olduğu görülmektedir (Akyol ve Bek, 2021). Dolayısıyla son yerel seçime göre kadın belediye başkanlığının oransal olarak yaklaşık 3 kat arttığı görülmekle birlikte Türkiye’de kadınların eşit temsil açısından oldukça düşük düzeyde temsil edildiği söylenebilir.

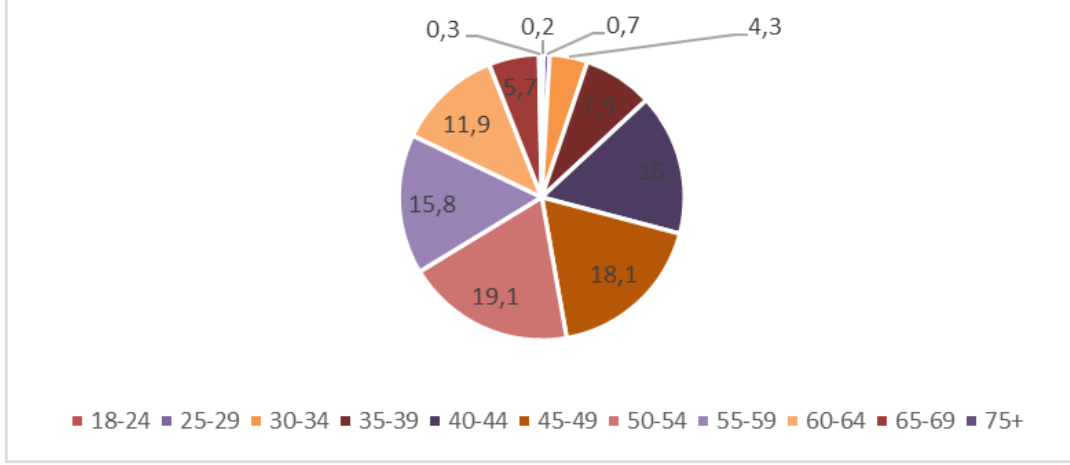
Grafik 6. Büyükşehir ilçe belediyeleri ile il ve ilçe belediye başkanlarının öğrenim durumu dağılımı

Kaynak: YSK, 2024b.

Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde seçilmiş 973 belediye başkanının 29’u ilkököl, 279’u ortaokul/lise ve 665’i üniversite/yükseköğretim durumuna sahiptir. Oransal açıdan bakıldığında belediye başkanlarının %3’ü ilkököl, %28,7’si ortaokul/lise ve %68,3’ü üniversite/yükseköğretim seviyesindedir.

Grafik 7. Büyükşehir ilçe belediyeleri ile il ve ilçe belediye başkanlarının yaş grubu dağılımı

Kaynak: YSK, 2024b.

Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde seçilmiş belediye başkanlarının yaş gruplarına ilişkin oransal dağılıma bakıldığında belediye başkanlarının %19,1’inin 50-54 yaş aralığında, %18,1’inin de 45-49 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tüm belediye başkanlarının yaklaşık %37’si 45-54 yaş aralığındadır.

Türkiye’de seçilmiş en genç belediye başkanı Şırnak’ın Cizre ilçesinde görev yapmakta olup 18-24 yaş aralığında yer almaktadır. En yaşlı belediye başkanları ise Eskişehir’in Tepebaşı ilçesi, Sinop’un Boyabat ilçesi ve Zonguldak’ın Ereğli ilçelerinde görev yapmakta olup 75+ yaş grubu kategorisinde yer almaktadır (YSK, 2024).

Tablo 1. Büyükşehir İlçe Belediyeleri ile İl ve İlçe Belediye Başkanlığı Düzeyinde Kadın Belediye Başkanı Olmayan İl Listesi

Adıyaman	Bursa	Hatay	Kilis	Sinop
Aksaray	Çanakkale	Iğdır	Konya	Sivas
Ardahan	Çankırı	Isparta	Malatya	Tokat
Artvin	Çorum	Kahramanmaraş	Mersin	Trabzon
Balıkesir	Düzce	Karaman	Nevşehir	Tunceli
Bartın	Elazığ	Kars	Niğde	Uşak
Bayburt	Erzincan	Kayseri	Osmaniye	Yozgat
Bingöl	Gaziantep	Kırıkkale	Rize	Zonguldak
Bitlis	Giresun	Kırklareli	Sakarya	
Bolu	Gümüşhane	Kırşehir	Samsun	

Kaynak: YSK, 2024b. Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’e göre 48 ilin hem il belediyelerinde hem de ilçe belediyelerinde kadın belediye başkanı bulunmamaktadır. Kadın belediye başkanı olmayan iller, Türkiye’nin farklı bölgelerinde gözlemlenmektedir. Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Kars gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde yer alan illerle birlikte Aksaray, Çorum, Sivas, Tokat, Trabzon gibi İl

Anadolu ve Karadeniz illerinde de benzer bir tablo söz konusudur. Dikkat çekici bir durum ise Ege ve Marmara Bölgesi’nde gözlenmektedir. Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Kırklareli gibi ülkenin görece Batısında ve sanayileşmiş illerinde de kadın belediye başkanı olmaması önemli bir bulgudur. Bu durum, sosyo-ekonomik gelişmişliğin tek başına kadın temsiliyi artırmadığını göstermektedir. Gelişmişlik düzeyi yüksek bazı illerde bile kadın belediye başkanı olmaması, sosyoekonomik gelişmişliğin tek başına kadınların yerel yönetimlerde temsiliyi artırmada yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin Bursa, Gaziantep, Kayseri gibi sanayisi gelişmiş illerde de kadın belediye başkanının bulunmaması bu ifadeyi kanıtlar niteliktedir.

Tablo 2. Yönetim Biçimi ile Belediye Başkanlarının Cinsiyeti Arasındaki İlişki

			2. Belediye Başkanının Cinsiyeti		Toplam
			Erkek	Kadın	
1. Yönetim Biçimi	Büyükşehir İlçe Belediyesi	Count	471	48	519
		% within 1. Yönetim Biçimi	90,8%	9,2%	100,0%
	Büyükşehir Olmayan İllerin İlçe Belediyeleri	Count	432	22	454
		% within 1. Yönetim Biçimi	95,2%	4,8%	100,0%
Toplam		Count	903	70	973
		% within 1. Yönetim Biçimi	92,8%	7,2%	100,0%

Kaynak: YSK, 2024b.

Tablo 2’de görüldüğü gibi büyükşehir ilçe belediye başkanları ile il ve ilçe belediye başkanlarının cinsiyet oranları arasında farklılık vardır. Büyükşehir ilçe belediyelerinde kadın belediye başkanı oranı %9,2 iken il ve ilçe belediye başkanlığında kadın oranı %4,8’dir. Belediye başkanlığı düzeyinde kadın temsil oranı düşük olmakla birlikte büyükşehir ilçe belediyelerindeki temsil oranının il ve ilçe belediye başkanlıklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Yönetim Biçimi ile Belediye Başkanlarının Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

			3. Belediye Başkanının Öğrenim Durumu			Toplam
			İlkokul	Ortaokul/Lise	Üniversite/Yüksekokul	
1. Yönetim Biçimi	Büyükşehir İlçe Belediyesi	Count	14	116	389	519
		% within 1. Yönetim Biçimi	2,7%	22,4%	75,0%	100,0%
	Büyükşehir Olmayan İllerin İlçe Belediyeleri	Count	15	163	276	454
		% within 1. Yönetim Biçimi	3,3%	35,9%	60,8%	100,0%
Toplam		Count	29	279	665	973
		% within 1. Yönetim Biçimi	3,0%	28,7%	68,3%	100,0%

Kaynak: YSK, 2024b.

Tablo 3'te görüldüğü gibi büyükşehir ilçe belediyelerinde ilkökul mezunu belediye başkanlarının oranı %2,7, ortaokul/lise mezunu belediye başkanlarının oranı %22,4 ve üniversite/yüksekokul mezunu belediye başkanlarının oranı ise %75'tir. İl ve ilçe belediyelerinde ise ilkökul mezunu belediye başkanlarının oranı %3,3, ortaokul/lise mezunu belediye başkanlarının oranı %35,9 ve üniversite/yüksekokul mezunu belediye başkanlarının oranı %60,8'dir. Yani, belediye başkanlarının çoğunluğunun yükseköğrenim mezunu olduğu, ancak kayda değer bir kısmının lise ve daha düşük seviyede öğrenim gördüğü dikkat çekmektedir. Büyükşehir ilçe belediyelerinde üniversite/yüksekokul mezunu belediye başkanı oranı, üniversite/yüksekokul mezunu il ve ilçe belediye başkanları oranına göre yaklaşık %15 daha yüksektir. Kentleşme düzeyi arttıkça belediye başkanlarının eğitim düzeyinin de arttığı görülmektedir. Aynı zamanda Tablo, büyükşehir ilçe belediyelerinde görev yapan belediye başkanlarının daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Türkiye genelinde belediye başkanlarının çoğunluğu üniversite mezunu olmakla birlikte, özellikle büyükşehir olmayan bölgelerde daha düşük eğitim seviyesinde belediye başkanları da görev alabilmektedir. Bu durum, özellikle büyükşehir ilçe belediyelerinde yüksek eğitim seviyesinin, belediye başkanlığına gelme olasılığını artırabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 4. Yönetim Biçimi ile Belediye Başkanlarının Yaş Grubu Arasındaki İlişki

			4. Belediye Başkanının Yaş Grubu											Toplam
			18-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	75+	
1. Yönetim Biçimi	Büyükşehir İlçe Belediyesi	Count	0	3	19	45	92	88	94	92	60	25	1	519
		% within	0,0%	0,6%	3,7%	8,7%	17,7%	17,0%	18,1%	17,7%	11,6%	4,8%	0,2%	100,0%
	Büyükşehir Olmayan İllerin İlçe Belediyeleri	Count	1	4	23	32	64	88	92	62	56	30	2	454
		% within	0,2%	0,9%	5,1%	7,0%	14,1%	19,4%	20,3%	13,7%	12,3%	6,6%	0,4%	100,0%
Toplam		Count	1	7	42	77	156	176	186	154	116	55	3	973
		% within	0,1%	0,7%	4,3%	7,9%	16,0%	18,1%	19,1%	15,8%	11,9%	5,7%	0,3%	100,0%

Kaynak: YSK, 2024b.

Tablo 4'te illerin yönetim biçimleri ile belediye başkanlarının yaş grupları arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Hem büyükşehir ilçe belediye başkanlarının hem de il ve ilçe belediye başkanlarının en yüksek düzeyde temsil edildiği yaş grubu 50-54 yaş arasıdır. 40-64 yaş aralığı, belediye başkanlarının çoğunluğunu oluşturmakta ve tüm belediye başkanlarının yaklaşık %80'i bu yaş aralığında yer almaktadır. 30 yaş altı belediye başkanlarının oranı %1'in altındadır. Dolayısıyla belediye başkanlığında gençlerin temsilinin çok düşük kaldığı söylenebilir. Türkiye'deki belediye başkanlarının çoğunluğu 40-59 yaş aralığında bulunmaktadır. Yaş grubundaki yüksek oran, belediye başkanlığına erişimin daha çok orta yaş grubuna hitap ettiğini düşündürmektedir. Genç (18-29 yaş) ve ileri yaş (75+) temsilcilerin oranı oldukça düşüktür,

özellikle büyükşehir ilçe belediyelerinde genç ve yaşlı başkanlar neredeyse hiç temsil edilmemektedir.

Tablo 5. Belediye başkanlarının cinsiyeti ile öğrenim durumu arasındaki ilişki

			3. Belediye Başkanının Öğrenim Durumu			Toplam
			İlkokul	Ortaokul/Lise	Üniversite/Yüksekokul	
2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	Erkek	Count	24	264	615	903
		% within 2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	2,7%	29,2%	68,1%	100,0%
	Kadın	Count	5	15	50	70
		% within 2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	7,1%	21,4%	71,4%	100,0%
Toplam	Count	29	279	665	973	
	% within 2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	3,0%	28,7%	68,3%	100,0%	

Kaynak: YSK, 2024b.

Tablo 5’te belediye başkanlarının cinsiyetleri ile öğrenim durumları arasındaki ilişki gösterilmiştir. Belediye başkanlarının cinsiyeti ile öğrenim durumları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir. Erkek belediye başkanlarının %2,7’si ilkökul, %29,2’si ortaokul/lise ve %68,1’i üniversite/yüksekokul mezunu iken kadın belediye başkanlarının %7,1’i ilkökul, %21,4’ü ortaokul/lise ve %71,4’ü de üniversite/yüksekokul mezunudur. Türkiye genelinde belediye başkanları arasında üniversite mezuniyeti çoğunluktadır, ancak kadınların belediye başkanlığına gelmelerinde yükseköğrenimin daha fazla ön planda olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Belediye başkanlarının cinsiyeti ile yaş grubu arasındaki ilişki

			4. Belediye Başkanının Yaş Grubu										Toplam	
			18-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69		75+
2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	Erkek	Count	0	3	30	68	142	163	179	146	115	54	3	903
		% within 2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	0,0%	0,3%	3,3%	7,5%	15,7%	18,1%	19,8%	16,2%	12,7%	6,0%	0,3%	100,0%
	Kadın	Count	1	4	12	9	14	13	7	8	1	1	0	70
		% within 2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	1,4%	5,7%	17,1%	12,9%	20,0%	18,6%	10,0%	11,4%	1,4%	1,4%	0,0%	100,0%
Toplam	Count	1	7	42	77	156	176	186	154	116	55	3	973	
	% within 2. Belediye Başkanının Cinsiyeti	0,1%	0,7%	4,3%	7,9%	16,0%	18,1%	19,1%	15,8%	11,9%	5,7%	0,3%	100,0%	

Kaynak: YSK, 2024b.

Tablo 6’da belediye başkanlarının cinsiyetleri ile yaş grubu arasındaki ilişki gösterilmiştir. Buna göre erkek belediye başkanlarının yaş grubuna göre en yüksek temsili %19,8 ile 50-54 yaş aralığına aittir. Erkek belediye başkanları arasında yaş grubu olarak 40-59 yaş aralığı hakimdir (%69,8). Bu da erkek belediye başkanlarının çoğunun orta yaş grubunda yoğunlaştığını göstermektedir. Kadın belediye başkanlarının yaş grubuna göre en yüksek temsili ise %20 ile 40-44 yaş aralığına aittir. Erkek başkanlar daha çok 40-59 yaş aralığında yoğunlaşmışken (%69,8), kadın başkanların yoğunluk gösterdiği yaş grubu 30-49 yaş arası (%68,6) olarak görülüyor. Dolayısıyla kadın belediye başkanlarının yaş ortalamasının erkek belediye başkanlarına göre daha

düşük olduğu sonucu çıkarılabilir. 65 yaş ve üstü yaş gruplarında çok az belediye başkanı bulunmaktadır. Kadın başkanlar bu yaş grubunda neredeyse hiç bulunmazken, erkek başkanların çok küçük bir kısmı bu grupta yer almaktadır.

4. Belediye Başkanlarının Profillerinin Elit Teoriler Perspektifinden Yorumlanması

Klasik (seçkin) teoriye göre elitler, yönetim yetenekleri, bilgi birikimleri ve doğuştan gelen nitelikleri ile toplumdan ayrışır. Verilere bakıldığında belediye başkanlarının büyük bir kısmının (%68,3) üniversite/yükseköğretim mezunu olduğu, çoğunluğunun erkek (%92,8) ve orta yaş grubunda (40-64 yaş) bulunduğu görülmektedir. Türkiye'deki belediye başkanlarının çoğunluğunun belirli demografik özelliklere sahip olması (örneğin %92,8'inin erkek, %68,3'ünün üniversite mezunu ve çoğunluğunun 45-54 yaş aralığında olması) yönetici elitlerin sürekliliğini ve belirli bir toplumsal kesimin iktidarı elde tuttuğunu göstermektedir. Bu durum, klasik elit teorisinin yönetici sınıfın bireysel niteliklere göre şekillendiği argümanını desteklemektedir.

Mosca'ya göre yönetici elitlere dahil olabilmek için eğitim, entelektüel kapasite ve sosyal statü gibi belirli özelliklere sahip olmak gerekir. Türkiye'de belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun üniversite mezunu olması ve büyükşehirlerde bu oranın daha da yüksek olması, Mosca'nın elitlerin eğitim düzeyiyle ilişkili olduğu düşüncesini desteklemektedir. Eğitim, sadece bireysel bir yetkinlik değil, aynı zamanda sosyal sermaye ve ağlarla da ilgilidir. Belediye başkanlarının büyük bir kısmının yüksek eğitilmiş olması, onların belirli sosyal çevreler içinde yetiştiğini ve bilgiye dayalı bir yönetici elit sınıfı oluşturduklarını yansıtmaktadır.

Klasik elit teorisi, elitlerin kendi pozisyonlarını korumak için yeni grupların yükselmesini zorlaştırdığını savunmaktadır. Türkiye'de belediye başkanlarının sadece %7,2'sinin kadın olması ve gençlerin (%1'in altında) neredeyse hiç temsil edilmemesi, mevcut elit yapının sürekliliğini sağlamak için toplumdaki bazı grupların dışlandığını göstermektedir. Kadınların yerel yönetimde düşük temsili, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin siyasal elitler düzeyinde de varlığını kanıtlamaktadır.

Mosca, elitlerin yalnızca yönetimde bulunmadığını, aynı zamanda toplumun geri kalanından özerk ve dayanışma içinde olduklarını düşünmektedir. Türkiye'de belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun benzer sosyo-demografik özellikler taşıması, elitler arasında bir birliktelik olduğunu ve bu birlikteliğin yönetimde süreklilik sağladığını göstermektedir.

Demokratik elit teorisi, elitlerin halkın oylarıyla seçilmesini vurgular. Verilere göre belediye başkanlarının seçimi, demokratik süreçlerle gerçekleştirilmiştir. Ancak, elitlerin iç dönüşümü sınırlıdır. Verilere göre belediye başkanlarının büyük çoğunluğu belirli yaş aralıklarında (45-54 yaş), belirli bir eğitim seviyesine sahip (%68,3 üniversite mezunu) ve büyük ölçüde erkeklerden (%92,8) oluşmaktadır. Bu durum, halkın seçim yoluyla yöneticilerini belirleyebildiğini, ancak yönetime gelenlerin belirli bir sosyal ve demografik çerçeveye sıkıştığını göstermektedir. Demokratik elit teorisine göre bu durum, halkın yönetici elitleri seçmekle sınırlı olduğu gerçeğini desteklemektedir.

Demokratik elit teorisi, her bireyin seçkinler arasına katılma şansına sahip olduğunu savunsa da gerçekçi olarak bakıldığında siyasal rekabet belirli gruplarla sınırlı kalmıştır. Türkiye'de belediye başkanlarının profilleri incelendiğinde, kadınların (%7,2), gençlerin (%1'in altında) ve düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin yönetim kademelerine erişiminin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla demokratik elit teorisinin fırsat eşitliği kavramı açısından tartışılabileceği görülmektedir.

Demokratik elit teorisi, yönetici elitlerin zamanla değişebileceğini öngörmektedir. Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın belediye başkanlarının oranının geçmiş yıllara göre artış göstermesi (%2,95'ten %7,2'ye çıkması), kadınların ve farklı grupların zamanla siyasal elitler

arasına girmeye başladığını göstermektedir. Ancak bu değişim oldukça yavaş ilerlemektedir. Aynı şekilde, belediye başkanlarının büyük çoğunluğu hala 40-59 yaş aralığında yer almakta ve gençler yönetim pozisyonlarına ulaşmakta zorlanmaktadır. Bu da, elitler arasında belirli bir dönüşüm yaşansa da, köklü bir değişimin olmadığını kanıtlamaktadır.

Neoklasik elit teori, elitlerin bilgiye ve uzmanlığa dayalı olarak şekillendiğini öne sürer. Belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun üniversite mezunu olması (%68,3), modern toplumlarda bilgiye dayalı elitizmin arttığını yansıtır. Büyükşehirlerdeki başkanların eğitim düzeylerinin daha yüksek olması (%75), kentleşmiş alanlarda bilgiye dayalı elitizmin daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, kırsal bölgelerde daha düşük eğitim seviyelerine sahip başkanların olması, modernleşmenin yerel düzeyde eşitsiz ilerlediğini göstermektedir.

Neoklasik elit teorisine göre elitler, kendilerini yeniden üretme eğilimindedir. Belediye başkanlarının çoğunluğunun 45-54 yaş aralığında olması (%37) ve gençlerin (%1’in altında) neredeyse hiç temsil edilmemesi, bu elitlerin kendilerini sürekli yeniden ürettiğini kanıtlamaktadır. Yani, siyasal sistem içerisinde belirli bir yaş ve deneyim eşliğini aşan bireyler elit konumuna erişebilirken, gençler sistematik olarak bu sürecin dışında kalmaktadır. Benzer şekilde, belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun erkek olması (%92,8), siyasal elitlerin içinde kadınların temsiliyetinin oldukça sınırlı kaldığını ve mevcut elitlerin belirli grupların dahil olmasını engellediğini göstermektedir.

Neoklasik elit teorisi, modern toplumlarda elitlerin sadece doğuştan gelen ayrıcalıklara değil, aynı zamanda bilgiye ve uzmanlığa dayalı statülere sahip olmaları gerektiğini öne sürer. Türkiye’de belediye başkanlarının %68,3’ünün üniversite mezunu olması ve özellikle büyükşehirlerde bu oranın daha da yükselmesi (%96,7), bilgiye dayalı elitlerin yönetici pozisyonlara gelme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, Mills’in vurguladığı gibi, toplumun belirli bir kesiminin teknik bilgi ve uzmanlık yoluyla iktidar pozisyonlarına ulaşabildiğini kanıtlamaktadır. Ancak, düşük eğitim seviyesine sahip belediye başkanlarının varlığı (%3 ilkokul, %28,7 ortaokul/lise), neoklasik elit teorisinin bilgiye dayalı elit yapısının her zaman geçerli olmadığını da göstermektedir.

Neoklasik elit teorisi, yönetici elitlerin toplumun geniş kesimlerini karar alma süreçlerinden dışladığını savunmaktadır. Türkiye’de belediye başkanlarının profilleri incelendiğinde, kadınların, gençlerin ve düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin bu süreçlere katılımının sınırlı olduğu görülmektedir. Kadınların belediye başkanları arasındaki oranının sadece %7,2 olması ve 30 yaş altındaki belediye başkanlarının neredeyse hiç bulunmaması, yerel yönetimlerin büyük ölçüde belirli sosyal gruplar tarafından kontrol edildiğini göstermektedir. Bu durum, halkın seçimler aracılığıyla yöneticilerini belirlediğini ancak bu seçimlerin sadece belirli bir elit havuzundan yapıldığını ortaya koymaktadır.

Çoğulcu elit teorisine göre, siyasal güç tek bir grubun elinde değil, farklı sosyal, ekonomik ve ideolojik gruplar arasında paylaşılmaktadır. Türkiye’de 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri sonrasında seçilen belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun belirli yaş, cinsiyet ve eğitim gruplarından geldiği göz önüne alındığında, siyasal gücün geniş bir dağılım göstermediği görülmektedir. Belediye başkanlarının %92,8’inin erkek, %68,3’ünün üniversite mezunu ve çoğunluğunun 45-54 yaş aralığında olması, siyasal gücün belirli elit gruplar içinde toplandığını göstermektedir.

Çoğulcu elit teorisi, toplumun farklı kesimlerinin siyasal karar alma süreçlerine katılmasını savunmaktadır. Ancak Türkiye’de belediye başkanlarının demografik yapısı incelendiğinde, kadınların (%7,2) ve gençlerin (%1’in altında) temsiliyetinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, çoğulcu elit teorisinin temel varsayımlarından biri olan "gücün farklı gruplar arasında dengeli dağılımı" ilkesiyle çelişmektedir. Kadınların düşük temsiliyeti, yerel

yönetimlerin sadece belirli gruplar tarafından domine edildiğini ve siyasal gücün geniş halk katılımına tam anlamıyla açık olmadığını kanıtlamaktadır. Aynı şekilde, gençlerin yerel yönetimlerde neredeyse hiç temsil edilmemesi, siyasal elitlerin belirli bir yaş grubunda yoğunlaştığını ve gençlerin karar alma mekanizmalarına dahil olma şanslarının çok sınırlı olduğunu göstermektedir.

Çoğulcu elit teorisi, karar alma süreçlerinin yalnızca yöneticiler tarafından değil, aynı zamanda çeşitli baskı grupları, sivil toplum kuruluşları ve ekonomik aktörler tarafından da etkilendiğini öne sürer. Türkiye’de belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun üniversite mezunu olması (%68,3) ve özellikle büyükşehirlerde bu oranın daha da yüksek olması, karar alma süreçlerinde teknik bilgiye ve uzmanlığa dayalı elitlerin daha fazla etkili olduğunu göstermektedir.

Çoğulcu elit teorisi, ideal olarak gücün farklı gruplar arasında paylaşıldığını savunsa da, Türkiye’de belirli grupların siyasal süreçlere dahil olmasının zor olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi düşük bireylerin, kadınların ve gençlerin siyasal süreçlerde yer alma oranlarının oldukça düşük olması, çoğulcu yapının sınırlarını göstermektedir. Robert Dahl’ın çoğulculuk teorisinde belirttiği gibi, çoğulcu demokrasilerde siyasal gücün farklı gruplar arasında eşit dağılımı beklenir. Ancak Türkiye’de belediye başkanlarının büyük bir kısmının benzer sosyo-demografik özelliklere sahip olması, siyasal elitlerin belirli bir yapıda süreklilik kazandığını göstermektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; Türkiye’de belediye başkanlarının profilleri, elit teorilerinden her biri ile farklı açılardan açıklanabilmektedir. Klasik elit teorisi, yönetici sınıfın eğitim, yaş ve deneyime dayalı olarak şekillendiğini doğrulamaktadır. Demokratik elit teorisi, seçimlerin meşruiyet sağladığını ancak temsiliyetin sınırlı kaldığını gösterir. Neoklasik elit teorisi, modernleşme ve bilgiye dayalı yönetimlerin önemini vurgulamaktadır. Plüralist elit teorisi ise, güç dağılımında dengesizliklerin ve temsil sorunlarının varlığını göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’de belediye başkanlarının demografik özelliklerini elit teorileri perspektifinden değerlendirmiştir. Analiz sonuçları, belediye başkanlarının büyük çoğunluğunun erkek, üniversite mezunu ve orta yaş grubunda olduğunu ortaya koymuştur. Kadınların ve gençlerin yerel yönetimlerdeki temsili oldukça sınırlı kalmış, bu durum demokratik katılım ve temsiliyet açısından önemli eksikliklere işaret etmiştir. Elit teorileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, klasik elit teorisi, belediye başkanlarının yüksek eğitim düzeyleri ve orta yaş grubunda yoğunlaşmasıyla desteklenmiştir. Bu durum, elitlerin bilgi, deneyim ve eğitim gibi niteliklerle yönetici pozisyonlarına seçildiğini göstermektedir. Ayrıca, belediye başkanlarının yaş ve cinsiyet dağılımları, yöneticilerin çoğunlukla orta yaşlı erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Bu durum, klasik elit teorisinin elitlerin sürekliliği ve toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesi yönündeki varsayımlarını doğrulamaktadır.

Demokratik elit teorisi açısından değerlendirildiğinde, seçim süreçlerinin halkın katılımı ile gerçekleştiği görülmüştür. Ancak, düşük kadın ve genç temsil oranları, demokratik eşitlik ilkesine dair sorunları gözler önüne sermektedir. Neoklasik elit teorisi bağlamında, belediye başkanlarının büyük kısmının yükseköğrenim düzeyine sahip olması, bilgi temelli elitizmin modern toplumlarda ön plana çıktığını desteklemektedir. Bununla birlikte, kırsal bölgelerde daha düşük eğitim düzeylerinin öne çıkması, modernleşmenin eşitsiz dağıldığını göstermektedir.

Neoklasik elit teorisi, bilgiye dayalı elitizmin modern toplumlarda ön plana çıktığını savunmaktadır. Türkiye’de belediye başkanlarının büyük bir kısmının üniversite mezunu olması, bu teoriyi destekler niteliktedir. Özellikle büyükşehir belediye başkanlarının daha yüksek eğitim seviyelerine sahip olması, kentleşmenin bilgi temelli elitizmi güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, kırsal bölgelerde eğitim düzeyi daha düşük başkanların varlığı, bilgiye dayalı elitizmin bölgesel farklılıklar gösterdiğini işaret etmektedir.

Çoğulcu elit teorisi, farklı baskı gruplarının karar alma süreçlerine dahil olduğu bir yönetim yapısını savunur. Ancak çalışmanın bulguları, Türkiye’de kadınların ve gençlerin temsil oranlarının düşük olduğunu, dolayısıyla çoğulculuk ilkesinin tam anlamıyla gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Kadın başkanların bulunmadığı 48 ilin varlığı, sosyoekonomik gelişmişliğin tek başına temsil çeşitliliğini sağlamadığını göstermektedir. Bu durum, yerel yönetimlerde temsilde eşitlik ve çoğulculuğun artırılması için politikalar geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sınırlılığı gereği Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde seçilen belediye başkanlarının cinsiyet, yaş ve eğitim durumu açısından demografik bilgileri analiz edilmiştir. Ancak YSK Açık Veri Portalı 2009 yılından itibaren gerçekleştirilen yerel seçimlere dair istatistikleri yayınlamaktadır. Dolayısıyla gelecekte belediye başkanlarının profilleri üzerine yapılacak çalışmalarda geçmiş yerel seçimlerin verileri yol gösterici olabilir. Ayrıca Türkiye’nin kentleşme hızı artmakta, okur-yazarlık düzeyi yükselmektedir. Gelecek yerel seçimlerde seçilecek belediye başkanlarından kadın oranının artıp artmayacağı, yaş gruplarının nasıl dağılacağı ve eğitim düzeyinin nasıl değişeceği açısından bu çalışma bir karşılaştırma niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Akyol, İ. T. ve Bek, A. (2021). Türkiye’de Yerel Seçimlerde Kadın: 2000 Sonrası Yerel Seçimlerde Kadınların Yerel Siyasetteki Yerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 1-23.
- Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 115–135.
- Arslan, A. (2005). Tek Partili Dönem ve Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(1), 160–178.
- Arslan, M. (2015). Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu. *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, 13(50), 76-95.
- Bachrach, P., & Baratz, M. S. (1962). Two Faces of Power. *The American Political Science Review*, 56(4), 947–952.
- Bottomore, T. (1997). *Seçkinler ve Toplum*, (E. Mutlu, Çev.). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Çeğin, G. (2018). Elit Teorisi ve Siyaset. *Siyaset Sosyolojisi*. ed. Nuray Karaca. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Erol, Ş. (2023). *Yerel Yönetimlerin Elitist Yaklaşım Kapsamında Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Heywood, A. (2014). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Kapani, M. (2004). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Kapani, M. (2015). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Kurtbaş, İ. (2017). Bir Klasik Elitizm Eleştirisi ve Yeni Bir Elitizm Modeli Önerisi: “Güçlü Demokratik Elitizm Modeli”. *Journal of Turkish Studies*, 12(3), 394–418.
- Meisel, J. (1962). *The Myth of The Ruling Class: Gaetano Mosca and Elite*. Michigan: Michigan UP.
- Mills, C. W. (1974). *İktidar Seçkinleri* (Ü. Oskay, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Oyen, E. (1990). *Comparative Methodology: Theory and Practice in International Social Research*. London: Sage.
- Şeker, G. ve Orhan, S. (2024). Elit Teoriler Kapsamında Belediye Başkanlarının Demografik Analizleri: 1980 Sonrası Elazığ İli Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 7(2), 711-738.
- Turhan, M. (1991). *Siyasi Elitler*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Vergara, L. G. (2013). Elites, Political Elites and Social Change in Modern Societies. *Revista De Sociologia*, 28, 31–49.
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK). (2024a). T.C. Yüksek Seçim Kurulu açık veri portalı. <https://acikveri.ysk.gov.tr/secim-sonuc-istatistik/secim-sonuc> (Erişim tarihi: 14.11.2024–15.11.2024).
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK). (2024b). T.C. Yüksek Seçim Kurulu açık veri portalı. <https://acikveri.ysk.gov.tr/anasayfa> (Erişim tarihi: 10.10.2024–10.11.2024).